

vytváranie a udržiavanie biodiverzity v jednotlivých regiónoch Slovenska. Zalesňovanie je fenomén rovnako dôležitý v nížinách či na Záhorí, ako aj v Nízkych alebo vo Vysokých Tatrách a predstavuje jeden z kľúčových predpokladov, ktoré by mali pomôcť pri adaptácii slovenského teritória na zmenu prírodných podmienok, čoho následkom bude vznik oblastí sucha, nedostatku vody a celkovej zmeny diverzity práve vo väzbe na invazívne druhy rastlín a živočíchov.

Slovensko patrí ku krajinám, ktoré majú veľmi rozdielnu krajinnú diverzitu v rámci malého územia. Ide o výhodu, ktorú možno využívať nielen preto, aby krajina bola flexibilná voči zmene prírodných podmienok, aby bola atraktívna pre turistov z celého sveta, ale predovšetkým, aby si udržiavala vlastnú životaschopnosť a adaptabilitu vo väzbe na celkové zmeny podnebia. Zoberme do úvahy problémy týkajúce sa sucha (zavlažovanie), zmeny biodiverzity (prienik invazívnych druhov rastlín a živočíchov) a celkovej odolnosti existujúcej prírody na Slovensku. Mnohé opatrenia viedli k obnove živočíšnych druhov, ktoré predtým zmizli (napríklad vlky).

Odlesňovanie sa stáva jedným z veľmi rizikových faktorov, aj napriek vysokej výmere lesov na Slovensku. Štruktúra štátnych lesov, hoci aj dopĺňovaná štruktúrou vojenských lesov a ich starostlivosťou o lesné porasty, nemôže byť dostatočná. Je nevyhnutné počítať s podstatne tvrdším vymedzením zodpovednosti Združenia vlastníkov lesov za správu a udržiavanie týchto lesov, nielen za vyťaženie dreva a jeho vývoz mimo teritória Slovenska.

Slovensko a osobitne Karpatská kotlina je však jednou z oblastí, ktoré by, pravdepodobne, podľa klimatických modelov mali byť menej postihnuté vplyvom globálnych prírodných zmien. Preto je práve udržiavanie súčasnej krajinej podoby pomocou lesníctva a poľnohospodárstva mimoriadne dôležité. Najmä na pestovanie krmív pre dobytok a pestovanie technických plodín – repky olejnej a niektorých ďalších produktov na výrobu bioetanolu – ale aj celkovú kvalitu potravín doteraz pestovaných na Slovensku.

Po 90. rokoch 20. storočia, keď vznikla predstava o možnosti dovozu potravín zo zahraničia, sa ukázalo, že to nebude také jednoduché. Potravinové krízy v 90. rokoch 20. storočia, ale najmä začiatkom 21. storočia jasne ukázali, že otázka samozásobenia bude

rych občanov, celkovú štruktúru vytvárania malých centier starostlivosti o deti do šesť rokov, takisto aj vytváranie sústavy lokálnych a malých obchodov umožňujúcich optimalizovať nákupnú obslužnosť jednotlivých teritórií. Zníženie tlaku na dochádzku do veľkých nákupných centier zároveň znamená aj prehodnotenie celkového tlaku na objem dopravy. Rozumné usporiadanie architektúry sídla znamená opätovné zníženie tlaku na celkovú dopravnú obslužnosť predovšetkým vo väzbe na súkromné automobily. Rozvoj mestskej hromadnej alebo líniovej dopravy zároveň znamená ústretovosť v službách zákazníkom, ale zároveň aj celkové prehodnotenie pohľadu na úlohu individuálnej automobilovej dopravy.

Veľké aglomerácie, ako sú Bratislava alebo Košice, sa dostávajú do fázy, ktorá je už neriešiteľná z hľadiska dopravných zápch, straty času, vyplývajúcich zo značnej imobility dopravných systémov vzhľadom na prehustenie dopravy, neschopnosť riešiť možné obchvatové cesty a podobne. To však vyvoláva úplné preskupenie dopravnej obslužnosti v zmysle autonómnych vozidiel, mestskej hromadnej dopravy, vytvárania nových druhov dopravnej obslužnosti na základe malých a stredných podnikov využívajúcich napríklad aplikácie, ako je Hopin a podobne.

Zoberme do úvahy aj nový typ dopravných služieb súvisiacich napríklad s celkovou logistikou a obsluhou dopravných obchodných systémov v rámci nových sídel alebo aglomerácií. Takisto nie je nutné budovať veľké dopravné podniky zabezpečujúce celkovú logistiku, pretože mnohé podniky budú budovať dopravné siete a dopravné divízie obsluhujúce veľké regióny, ale aj jednotlivé sídla.

Internetový obchod vedie k veľkému priblíženiu obchodných možností k zákazníkom. Ak zároveň vytvára nový systém komunikácie medzi zákazníkom a producentom využívajúcim nové technológie 3D alebo technológie robotických systémov, vzniká možnosť novej kvality komunikácie medzi zákazníkom a producentom. Nová kvalita si však vyžaduje nielen informačnú architektúru, ale aj druhý dôsledný aspekt, a to schopnosť dopraviť kúpený výrobok rýchlo, efektívne a v podstate s minimálnymi rizikami priamo kupujúcemu. V súčasnosti sa dopravná logistika stáva jedným z úzkych miest internetového obchodu. Rozvoj internetových divízií

stratégiu v oblasti, personalistiky, v oblasti technológií, v oblasti smerovania financií atď.

Absencia týchto informácií znamená, že sa prevažná väčšina malých a stredných podnikov orientuje na okamžité faktory prežitia, na okamžitý stav súčasnosti. Na flexibilné zmeny budú mať dostatok financií však len veľké podniky. Radikálne zmeny, ku ktorým smerujeme, však pri absencii vankúša informácií a financií môžu byť pre malé a stredné podniky domácej proveniencie zničujúce. Nebudú schopné a nebudú mať čas na adaptáciu na tieto radikálne zmeny. Práve preto, vypracovanie takéhoto obrazu budúcej spoločnosti, ktorý obsahuje aj nové dimenzie spotreby, individualizovanej spotreby, individualizovanej produkcie, individualizovanej medicíny, ale aj spotreby orientujúcej sa nie na jednotlivca z titulu egoizmu, ale orientujúcej sa na jednotlivca, pretože práve orientácia na personalizované procesy bude znamenať výrazné zníženie nákladov, spotreby surovín, energií, a takisto bude znamenať aj výrazné zvýšenie zisku, atraktivity a aj povedomia o danom podniku.

V tomto zmysle individualizácia produkcie je hlavným faktorom umožňujúcim budúci rast efektívnosti, ziskovosti, produkcie atď.

Technická revolúcia je dôležitý nástroj pre takto individualizovanú a personalizovanú ekonomiku a spoločnosť. Pochopenie tejto východiskovej premisy by malo byť kľúčovým faktorom aj pre malé a stredné podniky. Veľké korporácie túto skutočnosť už pochopili minimálne päť až sedem rokov dozadu a podľa nej aj postupujú. Lenže ony majú priestor, zázemie, finančné rezervy aj možnosti pohybu na svetových trhoch. Malé a stredné podniky lokálnej proveniencie tieto možnosti nemajú. O to viac sa musia snažiť rešpektovať uvedené línie a procesy a dosiahnuť ich využitím maximálnu flexibilitu seba samých.

V tomto zmysle individualizácia produkcie, flexibilita vlastného podniku a schopnosť v predstihu sa pripraviť na zmeny, ku ktorým bude dochádzať vnútri spoločnosti, sú tri základné predpoklady budúceho prežitia malých a stredných podnikov. Úloha vlády spočíva v tom, aby na realizáciu týchto troch predpokladov vytvorila dostatočne vhodné podmienky, a to informačné, konzultačné, poradenské a finančné.

druhej strane však neurológovia stále významnejšie chápu, že prenos informácií v ľudskom mozgu sa deje tromi kanálmi, a to nielen pomocou elektrických impulzov, ale aj pomocou chemických procesov a stimulantov. Napokon, tieto tri faktory dohromady vytvárajú špecifický tok informácií fungujúcich v ľudských neuronálnych systémoch, a to znamená, že nemožno používať iba jeden systém a tvrdiť, že sme komplexne porozumeli fungovaniu celého systému. Použitie jedného nosného systému ešte neznamená, že dokážeme odhaliť princíp selekcie informácií na zmysluplné a nezmysluplné informácie, vitálne a zbytočné informácie.

Chválim sa zvýšením množstva informácií, ktoré v súčasnosti máme k dispozícii, a je to nielen Moorov zákon, ale je to aj skutočnosť, že veľká časť z nich je irelevantná a týka sa buď jednotlivca, alebo príliš malého okruhu ľudí. Zároveň mnohé z týchto informácií, a to možno považovať podľa prieskumov za reálne, sú predovšetkým informácie o nás samých, ktoré nemajú relevantný význam ani pre produkčný systém, ani pre individuálnosť produkcie, dokonca ani pre špecifický systém tvorby služieb spojených s výrobkami.

Takáto individualizácia je alogická, je založená práve na mierom objeme informácií, ako keby nám kvantitatívny rast objemu informácií o jednotlivých členoch ľudskej spoločnosti automaticky poskytoval informácie o lepšom poznaní činnosti vnútri spoločnosti. V skutočnosti sa ukazuje, že pravdepodobne vlastný informačný tok by mal prejsť kvalitatívnou zmenou a kvalitatívnym skokom, selektujúcim informácie na zmysluplné a nezmysluplné, uskutočňujúcim presne to, čo sa každý deň deje v dendritoch, alebo čo sa deje priamo v dlhodobej a krátkodobej pamäti ľudského mozgu.

Systém triedenia informácií na zmysluplné a nezmysluplné bude pravdepodobne jedným z kľúčových algoritmov, vnášajúcich zmysluplnosť do veľmi rozsiahleho a neustále sa zosilňujúceho toku informácií.

Rozvoj technológií informačného typu, mapujúcich aj všetky aspekty ľudskej spoločnosti, sa nevyhnutne transformuje do exponenciálneho rastu informácií o samotnej spoločnosti. S výrazným zvýšením počtu informácií zároveň rastie aj objem hluchých, zby-

né neustále rozvíjanie kvalitatívnych vlastností týchto stavebných materiálov.

Takisto vzniká otázka inteligentnej dopravy. V súčasnosti je to buď vlastná doprava lokálneho typu, alebo diaľková doprava. Problematikou diaľkovej dopravy sa nebudeme zaoberať, keďže napriek existencii dopravných podnikov, sústreďovaných v rámci národných prepravcov, sa kľúčovou otázkou dopravy v budúcnosti vo väzbe na lokálne malé a stredné podniky stane dopravná obslužnosť jednotlivých regiónov, resp. teritórií.

Na jednej strane je zrejmé, že za túto dopravnú obslužnosť budú musieť trvale zodpovedať regionálne municipálne orgány. Na druhej strane však, ak vezmeme do úvahy budovanie inteligentných dopravných sietí, budovanie novej sústavy nabíjacích sietí vo väzbe na rozvoj elektromobilizmu a budovanie nových inteligentných ciest tak, ako sa začínajú projekčne rozvíjať vo Veľkej Británii, bude to znamenať zásadnú zmenu pohľadu na dopravnú politiku. Už to nebude len o doprave tovaru alebo služieb z bodu A do bodu B, ale bude to reálne zabezpečenie dopravnej obslužnosti teritória tak, aby bolo možné využívať autonómne vozidlá, aby bolo možné optimalizovať celkovú mieru premiestňovania obyvateľstva tak, aby služby boli teritoriálne dostupné, napríklad v oblasti zdravotníctva alebo kultúry, a aby v konečnom dôsledku celková sústava infraštruktúry fungovala v lokálnom priereze tak, že bude využívať nielen prenosové sústavy veľkých nadregionálnych dopravných štruktúr, ale umožní optimálnu hybnosť obyvateľstva v rámci teritórií.

Výskumy ukazujú, že vzhľadom na používanie Smart technológií dochádza k zníženiu celkového rozsahu nevyhnutnej dopravy vnútri teritórií. Zároveň, optimalizácia napríklad parkovacích miest, hustoty dopravy v aglomeráciách a podobne, umožňuje nielen optimálne využiť priestory miest a aglomerácií, ale aj optimálnym spôsobom využívať dopravné prostriedky, znižovať mieru emisnej záťaže a v konečnom dôsledku, vzhľadom na postupný rast elektromobilizmu, možno očakávať, že ťažisko pozornosti sa presunie od znižovania emisií k riešeniu otázky optimálneho rozmiestnenia dopravy a priestoru a vzťahu medzi nimi. Využitie parkovacích miest bude totiž jednou z kľúčových vecí. Jednoduchá predstava hovorí

ranie špecializovaných centier na území štátu zároveň znamená, že otázka prevozu pacientov je podstatne menej nákladná ako vytváranie drahých špecializovaných centier v každom teritóriu a rovnomerného rozloženia všetkých špecializovaných centier na úrovni štátu.

Vytváranie takýchto špecializovaných centier by zároveň bolo priestorom aj pre podnikateľskú sféru v oblasti zdravotníctva. Kľúčovou otázkou predovšetkým však je riešenie prevenčných programov, čo by mohlo zostať v plnej kompetencii štátu a municipálnych orgánov, riešenie individualizovanej medicíny, založenej na poznaní zdravotného stavu každého občana a riešenie zabezpečenia dostupnej lekárskej starostlivosti z hľadiska priestoru a času tak, aby bola možná a zabezpečená kvalitná zdravotná starostlivosť za každú cenu.

Treba otvorene povedať, že nové liečebné metódy a techniky, umožňujúce rozvoj krátkodobého pobytu v nemocnici alebo jednodennej chirurgie, spôsoby rozvoja robotickej chirurgie, nanotechnologických liekov, vytvárajú nemalé úspory vnútri zdravotného systému tak na regionálnej, ako aj na štátnej úrovni. Miera využitia týchto úspor by mohla byť použitá práve v súvislosti s rozvojom nového spôsobu nepodnikania vo väzbe na zdravotníctvo, kde základom je poskytnutie kvalitnej zdravotnej starostlivosti, čo si objednáva municipalita, miestna alebo regionálna, ale zároveň v spolupráci štátnych a súkromných zdravotníckych zariadení tak, aby bola poskytnutá čo najvyššia kvalita zdravotníckych služieb pre každého občana toho-ktorého teritória. Je to teda dostatočný priestor na rozvoj verejnoprávnych, ale aj súkromných zdravotníckych zariadení presne tak, ako sa týka špecializácie či regionálnej dostupnosti.

Musíme povedať, že starnutie populácie si nevyhnutne bude vyžadovať aj podstatné zvýšenie dopravy pacientov nemocníc alebo centier lekárskej starostlivosti a späť. Na základe toho bude potrebné vytvoriť špecializované služby zabezpečujúce takýto typ dopravy pre starých občanov, a tým takisto vzniká priestor na rozvoj malých a stredných podnikov.

Postupne však stále výraznejšie vystupuje do popredia otázka vzťahu medzi prírodným prostredím a chorobami. Poznanie kvality vôd, pôdy, vplyvov veternej a vzdušnej erózie a ostatných fenomé-

mestnancov. Jedným z kľúčových faktorov je však otázka celkovej pripravenosti a zvládnutia týchto nových technológií vo väzbe na výzvy, ktoré predstavuje zmena prírodných podmienok na väčšinu malých a stredných podnikov.

Okrem toho, miera spätosti medzi municipálnym rozvojom a rozvojom malých a stredných podnikov sa bude v budúcnosti extrémne zvyšovať nielen v oblasti rekonštrukcie bytového fondu, ale predovšetkým v oblasti budovania senzorických systémov včasného varovania, v oblasti hospodárenia s vodou, dopravných služieb a infraštruktúry, ale v konečnom dôsledku aj v celkovom zvyšovaní pripravenosti jednotlivých sídel na dôsledky klimatických zmien. V tejto oblasti sa v súčasnosti veľmi intenzívne hovorí o projektoch Smart Cities, ktoré aj napriek enormnému zvyšovaniu mestských aglomerácií stále predstavujú iba určitú časť populácie. Roztrieštenosť populácie, a osobitne v krajinách ako Slovensko, kde prevládajú sídla do 1000 obyvateľov, nebude možné preklenúť v rámci niekoľkých rokov. Táto sídelná štruktúra bude veľmi zásadným spôsobom ovplyvňovať aj mieru adaptability slovenskej populácie na zmeny prírodných podmienok.

Vzniká teda otázka, ako vyriešiť dodávky potravín, pitnej vody, dopravnej obslužnosti, ako zabezpečiť podmienky na život počas extrémnych horúčav, pričom treba brať do úvahy väzbu na celkové zmeny hydrologických a klimatických podmienok.

Analýzy, ktoré robila Európska únia, veľmi jasne ukazujú, že proces zvyšovania teploty v letných mesiacoch, ale aj proces zvyšovania sa sucha vo väčšine členských krajín v Európskej únii, bude pokračovať. Podľa štúdií Európskej únie, ak sa nezmení súčasný trend, môžu klimatické zmeny ohroziť až 350 miliónov Európanov. Zároveň, jedným z kľúčových problémov je predovšetkým extrémne zvyšovanie teplôt v lete, ktoré sa spája s výrazným vyparovaním vody, nedostatkom vody, vysychaním vodných zdrojov a požiadavkami na nový druh hospodárenia s vodou. Pravdepodobne sa ukáže, že vzniká priestor na rozvoj malých a stredných podnikov, orientujúcich sa na rozvoj vodného hospodárstva, správy vodných zdrojov, dodávania vody pre agrárny sektor, rozvoj nových technológií ako kvapôčkové zavlažovanie či technológií súvisiacich s komplexnou recykláciou

Z tohto hľadiska sa kľúčovým predpokladom stáva pomoc pri inováciách a technológiách tohto typu vo väzbe na malé a stredné podniky, ktoré by mohol zvládať informačne štát, a na druhej strane ide o možnosť vytvárania multizdrojového financovania, ktoré by mohlo byť základným predpokladom.

Väčšina subjektov verejného sektora sa spolieha na eurofondy. Vzhľadom na celkový vývoj Európskej únie, problémy vyplývajúce z brexitu a ostatných ďalších skutočností je financovanie európskeho rozpočtu pomerne zložité. Veľa vecí zostáva otvorených a neodhadnuteľných z hľadiska budúceho fungovania eurofondov.

Použitie multizdrojového financovania by mohlo byť riešením, ktoré by na jednej strane vytvorilo priestor pre domácich a zahraničných investorov, na druhej strane by vytváralo priestor na spoluúčasť štátu a municipalít na financovaní týchto projektov. Zároveň by však vytváralo, pokiaľ by to bolo možné, aj priestor na využitie eurofondov. Tento systém multizdrojového financovania s premenlivou váhou jednotlivých typov investorov by mohol byť najideálnejším riešením pri realizácii týchto projektov.

Treba si uvedomiť, že máme málo času a relatívne málo financií. Zásadná zmena v oblasti poskytovania a získavania prostriedkov z eurofondov a v konečnom dôsledku nutnosť znížiť celkovú nákladnosť týchto projektov by nemuseli ohroziť ziskovosť malých a stredných podnikov, ale mohli by viesť k zrealizovaniu nákladov jednotlivých typov projektov. Z tohto hľadiska pravidlá pre systém verejného obstarávania tak, ako navrhuje pre malé a stredné podniky Európska únia, by mohlo byť kľúčovým predpokladom na riešenie finančnej stránky fungovania malých a stredných podnikov.

Diskusia o tom, akým spôsobom vytvárať ďalšie opatrenia, ako je napríklad nová šanca pre zbankrotované podniky, odmeňovanie malých a stredných podnikov za úsilie atď., môžu byť doplnkovou súčasťou architektúry podpory malých a stredných podnikov, ale kľúčovou otázkou je otázka priestoru podnikania pre malé a stredné podniky. Máme však možnosť vytvoriť ideálne spojenie priestoru na podnikanie, vytváranie a riešenie zmien prírodného prostredia, ekologizácie ekonomiky atď., vytvárať a vychádzať v ústrety lokalizácii pri riešení problémov v rámci Európskej únie, a zároveň, do-

rá môže byť informačná a inovačná. Takisto treba brať ohľad na ochotu spolupráce a vytvárania konzorcií malých a stredných podnikov, realizujúcich takýto strategický manéver.

V diskusiách však zatiaľ vidíme skôr úvahy o konkurencieschopnosti, o „dobehtutí“ iných podnikov korektne alebo nekorektne, o tom, že v rámci súťaže a konkurencie musíme poraziť ostatné podniky v znižovaní nákladov aj za cenu totálneho zdierania vlastných pracovníkov. Podniky síce často používajú technológiu vysokej úrovne, no na druhej strane mzdové ohodnotenie pracovníkov nie je až tak vysoké. To v konečnom dôsledku vedie k tvorbe limitov v oblasti príjmovej polarizácie a k možnostiam nákupov kvalitnejších a sofistikovanejších výrobkov od zahraničných producentov a následne k výraznému zníženiu atraktivity slovenského trhu pre ostatných producentov.

Musíme si uvedomiť potrebu redefinície pozície slovenských malých a stredných podnikov. Ak máme predstavu, že to bude pokračovať ďalej rovnako ako doteraz, a jediným kľúčovým riešením pomoci je otázka poskytnutia informácií o prienikoch na iné trhy, na túto skutočnosť môžeme zabudnúť. Ak si budeme naďalej predstavovať situáciu, v ktorej im poskytneme nejaké zvýhodnené úľavy, ale necháme ich absolútne tápať v neistotách o tom, v ktorých oblastiach podnikania, v ktorých oblastiach biznisu, v ktorých oblastiach služieb, výrobkov atď., by bolo možné dlhodobo perspektívne fungovať, opätovne, vyriešenie finančnej situácie alebo aj legislatívnych právnych stránok podnikania nebude riešením. Ukazuje sa, že k skutočnému pochopeniu spolupráce podnikov pri vytváraní komplexnej ponuky sme ešte stále dosť ďaleko, práve vzhľadom na neochotu spolupráce malých a stredných podnikov pri vytváraní takýchto výskumných a vývojových konzorcií. Nie však konzorcií typu jedného výskumného pracoviska, jedného malého podniku, ale konzorcií umožňujúcich kombináciu výsledkov výskumu a komplexnej ponuky. Napríklad v oblasti diagnostiky chorôb, v oblasti ponúkania aplikácie nových materiálov, materiálov s pamäťou atď., v oblasti spolupráce genómového výskumu a reálnej úpravy napríklad poľnohospodárskych produktov atď.

ZÁVER

Malé a stredné podniky sa vždy považovali za kľúčový faktor zamestnanosti (70 % – 85 % pracovných miest) a zároveň vzhľadom na svoju pružnosť sa považovali i za motor inovácií. Diskusie o ich podpore boli sústredované na otázky daní, odvodov, subvenčnej podpory napríklad pri exporte atď. Vychádzalo sa z ich parametrických vlastností (veľkosť, finančné zázemie, pružnosť, životnosť). V úzadí záujmu zostávali možnosti podnikania (vypĺňanie voľného podnikateľského priestoru) vo väzbe na celkový charakter spotreby spoločnosti. Vytvorila sa filozofia, že stačí vytvoriť vhodné podmienky a podniky si svoj priestor podnikania nájdu. Rozvoj outsourcingu a offshoringu vytvoril nový priestor podnikania (spolupráca s veľkými podnikmi). Toto umožnilo preniesť problém nákladovosti a efektívnosti na malé a stredné subdodávateľské podniky. Bolo to výhodné (odbyt riešili veľkí), ale daňou bol trvalý tlak na nákladovosť (a ceny) malých podnikov.

Rozvoj informačnej ekonomiky vytvoril nový priestor pre malé inovatívne podniky (vývoj aplikácií), ale tie sú zase pohlcované veľkými podnikmi. Vznik subkontraktorských reťazcov (najmä automobilový priemysel), vznik startupov (hlavne pre IT podniky) preskupil celkovú štruktúru malých a stredných podnikov. Systém malých a stredných podnikov sa takto stal heterogénnejší, podmienky na ich podporu musia byť diferencovanejšie a takisto sa objavila nutnosť uvažovať nad rozpracovaním možnosti podnikania. Rozvoj štvrtej industriálnej spoločnosti, robotiky, umelej inteligencie, Smart technológií začína proces radikálnych zmien (od subkontraktingu až po rozvoj Smart technológií).

Pôvodná predstava štruktúry podnikateľského sektora – malé a stredné podniky a veľké podniky, malé a stredné podniky a verejný sektor, malé a stredné podniky a obyvateľstvo – sa začína transformovať, reštrukturalizovať a vytvárať nové možnosti i nové riziká. Rozvoj IT aplikácií a rozvoj Smart technológií vytvorí nové veľké možnosti podnikania. Práve Smart technológie a nasadenie prvkov umelej inteligencie vytvoria nové možnosti podnikania (a práve v miestnom i lokálnom priestore).